

UCHWAŁA

Dnia 11 grudnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Hubert Wrzeszcz

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z wniosku System Gazociągów Tranzytowych "E. G." S.A. w
W.

o zmianę wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym w przedmiocie skargi na
orzeczenie referendarza sądowego z dnia 4 lutego 2014 r. o odmowie
dopuszczenia do udziału w sprawie akcjonariusza Polskie Górnictwo Naftowe
i Gazownictwo S.A. w W.

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 11 grudnia 2014 r.

zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Okręgowy w W.

postanowieniem z dnia 18 lipca 2014 r.,

"Czy przysługuje skarga na orzeczenie referendarza sądowego
o odmowie dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie, wydane na
podstawie art. 510 § 1 k.p.c.?"

podjął uchwałę:

**Dopuszczalna jest skarga na orzeczenie referendarza
sądowego o odmowie dopuszczenia do wzięcia udziału
w sprawie (art. 510 § 1 i art. 398²² § 1 k.p.c.).**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 4 lutego 2014 r. referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w W. odmówił dopuszczenia Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa S.A. w W. oraz Otwartej Spółki Akcyjnej „G.” z siedzibą w M. (Rosja) do uczestnictwa w sprawie o wpis zmian danych podmiotu w rejestrze przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego

Sąd Rejonowy w W. uznał, że zaskarżone skargą postanowienie nie zostało wymienione w przewidzianym w art. 398²² k.p.c. katalogu orzeczeń, na które przysługuje skarga, w związku z czym postanowieniem z dnia 25 marca 2014 r. skargi Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa S.A. oraz Otwartej Spółki Akcyjnej „G.” na orzeczenie referendarza odrzucił.

Rozpoznając zażalenie Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa S.A. na to postanowienie, Sąd Okręgowy w W. powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 w związku z art. 397 § 2 k.p.c. Jednocześnie odroczył rozpoznanie zażalenia Otwartej Spółki Akcyjnej „G.” do czasu rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy przedstawionego zagadnienia prawnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dopuszczalność skargi na orzeczenie referendarza sądowego została unormowana w art. 398²² § 1 k.p.c., zgodnie z którym skarga przysługuje na orzeczenia co do istoty sprawy oraz na orzeczenia kończące postępowanie, a także na orzeczenia, o których mowa w art. 394 § 1 pkt 1, 2, 4² i 5–9 k.p.c. W piśmiennictwie przyjmuje się trafnie, że wyliczenie zaskarżalnych orzeczeń referendarza jest wyczerpujące, oraz podnosi się - również trafnie - że nie może być sytuacji, w której na orzeczenie sądu przysługuje środek odwoławczy (apelacja lub zażalenie), a na takie samo orzeczenie wydane przez referendarza sądowego skarga jest niedopuszczalna. Założeniem zapobiegającym takim właśnie sytuacjom kierował się ustawodawca, formułując treść art. 398²² § 1 k.p.c., stanowi więc ono istotną wskazówkę przy analizie rozstrzyganego zagadnienia prawnego, zgodnie

bowiem z art. 510 § 1 *in fine* k.p.c. na postanowienie sądu odmawiające dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie przysługuje zażalenie. Trudna zatem do akceptacji byłaby konkluzja, że na wymienione postanowienie, ale wydane przez referendarza sądowego w ramach jego ustrojowych uprawnień (art. 47¹ k.p.c.), żaden środek zaskarżenia nie jest dopuszczalny.

Zgodnie z art. 510 § 1 k.p.c., zainteresowanym jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania; może on wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji. Przesłanka przystąpienia do udziału w sprawie ma charakter materialnoprawny, merytoryczny, wyrażający się interesem prawnym związanym z konkretnym rozstrzygnięciem sprawy *in merito* oraz z możliwością wpływu na ukształtowanie tego rozstrzygnięcia. W związku z tym sąd, oceniając zasadność przystąpienia zainteresowanego do udziału w sprawie, już na tym etapie postępowania rozpoznaje sprawę co do jej istoty; dokonuje tego w aspekcie podmiotowym, w odniesieniu do zainteresowanego zgłaszającego swój udział w sprawie i deklarującego materialnoprawny interes w rozstrzygnięciu sprawy. Negatywna decyzja sądu, będąca wynikiem oceny, że osoba ta nie ma interesu prawnego w jej rozstrzygnięciu, jest decyzją *in merito* i w stosunku do tej osoby kończy postępowanie w sprawie w sposób równoznaczny z odmową ochrony prawnej udzielanej w rozpoznawanej sprawie. Postanowienie o odmowie dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie jest więc orzeczeniem co do istoty, kończącym postępowanie – w obu przypadkach w odniesieniu do osoby zgłaszającej swój udział w sprawie i przedstawiającej swój interes prawny w jej rozstrzygnięciu co do istoty.

Tego wniosku nie naruszają, prawidłowe na obszarze procesu, poglądy odmawiające cech orzeczenia kończącego postępowania postanowieniom o odmowie dopuszczenia do udziału w sprawie interwenienta ubocznego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 1997 r., III CZ 36/97, OSNC 1998, nr 1, poz. 17) oraz odmowie wezwania osoby trzeciej do udziału w sprawie (np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1968 r., III CZP 69/67, OSNCP 1969, nr 7–8, poz. 122). Między tymi postanowieniami a postanowieniem odmawiającym dopuszczenia zainteresowanego do udziału w sprawie rozpoznawanej w trybie nieprocesowym nie ma jakiegokolwiek zbieżności. Nie można

także zaaprobować odmiennego stanowiska Sądu Najwyższego zajmowanego w czasie obowiązywania art. 392 i nast. k.p.c., a więc w okresie funkcjonowania kasacji jako zwyczajnego środka zaskarżenia; stanowisko to, odmawiające postanowieniu o odmowie dopuszczania do udziału w sprawie w postępowaniu nieprocesowym cech orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, stanowiło podłoże tezy, że postanowienie sądu drugiej instancji oddalające zażalenie na postanowienie odmawiające dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie nie podlega zaskarżeniu kasacją (np. postanowienia z dnia 18 listopada 1998 r., II CZ 127/98, nie publ., z dnia 10 października 2000 r., II CZ 78/00, nie publ. lub z dnia 26 kwietnia 2001 r., II CZ 148/00, nie publ.).

W celu wzmocnienia tezy o merytorycznym i kończącym postępowanie – w aspekcie podmiotowym – charakterze orzeczeń o odmowie dopuszczenia osoby zainteresowanej do udziału w sprawie należy dostrzec, że gdyby ta sama osoba jako pierwsza złożyła wniosek o wszczęcie postępowania, które już się toczy na skutek wniosku innej osoby i do którego chce przystąpić, to sąd - dokonując takiej samej, czyli negatywnej oceny jej interesu prawnego w rozstrzygnięciu tej sprawy – oddaliłby wniosek, w niektórych sytuacjach ze względu na oczywisty brak uprawnienia (por. art. 514 § 2 k.p.c.). Tak czy inaczej, orzeczenie sądu miało by w takiej sytuacji charakter orzeczenia *in merito*, kończącego postępowanie w sprawie, na które - jeżeli sądem ferującym to orzeczenie był sąd pierwszej instancji - przysługuje apelacja (art. 518 k.p.c.). W tym stanie rzeczy brak podstaw do odmiennej oceny charakteru orzeczeń sądu oraz różnicowania sytuacji procesowej zainteresowanego - jak się okaże, niemającego interesu prawnego w sprawie - w zależności od tego, czy wstępuje do już toczącej sprawy, czy też wszczyna ją, przypisując sobie atrybuty wnioskodawcy.

Takiego zróżnicowania nie stwarza to, że „zainteresowanemu”, który mimo braku interesu prawnego składa wniosek, na orzeczenie oddalające ten wniosek przysługuje apelacja, natomiast „zainteresowany”, który - mimo braku interesu prawnego - przystępuje do toczącej się sprawy, może złożyć zażalenie. Sąd Najwyższy niejednokrotnie podkreślał, że system zaskarżania orzeczeń przyjęty w postępowaniu nieprocesowym jest niejednolity i niekonsekwentny. Dwoistość zaskarżania orzeczeń wydawanych w postępowaniu nieprocesowym

oraz brak konsekwencji w ocenie przesłanek doboru środka zaskarżenia na postanowienie sądu ma charakter reliktowy i wywodzi się z unormowań zawartych w kodeksie postępowania niespornego - dekrete z dnia 18 lipca 1945 r. (Dz.U. z 1945 r. Nr 27, poz. 169 ze zm.). Zgodnie z art. 34 k.p.n. (według tekstu pierwotnego), na postanowienia sądu kończące postępowanie przysługiwało zażalenie, z tym że zaskarżenie zażaleniem postanowienia przedstanowczego było dopuszczalne tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie. Po reformie postępowania cywilnego dokonanej ustawą z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. z 1950 r. Nr 38, poz. 349), w związku z odstąpieniem przez ustawodawcę od podziału postanowień na stanowcze i przedstanowcze, od postanowienia kończącego postępowanie niesporne lub samodzielnią jego część przysługiwała rewizja, ewentualnie zażalenie, jeżeli przepis ustawy wyraźnie je przewidywał (art. 34 § 1 i 2 k.p.n. według tekstu jednolitego z 1950 r.).

Należy przypomnieć, że pod rządem kodeksu postępowania niespornego Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 sierpnia 1955 r., wpisanej wówczas do księgi zasad prawnych, I CO 26/55 (OSN 1956, nr 1, poz. 5) przyjął jednoznacznie, iż odmowa dopuszczenia zainteresowanego do udziału w sprawie kończy samodzielnią - w znaczeniu podmiotowym - część postępowania, podlega więc zaskarżeniu w drodze rewizji, będącej wówczas środkiem odwoławczym od orzeczeń co do istoty sprawy (art. 34 § 1 k.p.n.).

W kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r. wprowadzono podział postanowień wydawanych w postępowaniu nieprocesowym na postanowienia orzekające co do istoty sprawy i inne postanowienia; zgodnie z art. 518, od postanowień sądu pierwszej instancji orzekających co do istoty sprawy, niezależnie od tego, czy są to orzeczenia kończące postępowanie w sprawie, przysługuje apelacja (przed 1996 r. - rewizja), a na inne postanowienia tego sądu - w wypadkach wskazanych w ustawie - zażalenie. Istnieją jednak liczne przypadki naruszające tę zasadę; np. w myśl art. 27 ust. 4 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (jedn. tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm.) oraz zgodnie z art. 551 § 1, art. 586¹, 612 § 2 lub art. 648 § 2 k.p.c. na postanowienia co do istoty sprawy, a niekiedy także

kończące postępowanie, przysługuje zażalenie, a nie apelacja (por. uzasadnienia uchwał Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1999 r., III CZP 25/99, OSNC 2000, nr 3, poz. 45, z dnia 31 stycznia 2001 r., III CZP 51/00, OSNC 2001, nr 6, poz. 81, z dnia 22 listopada 2006 r., III CZP 49/06, OSNC 2007, nr 7–8, poz. 98, z dnia 27 lutego 2008 r., III CZP 149/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 27, lub z dnia 18 marca 2011 r., III CZP 140/10, OSNC 2011, nr 11, poz. 123). Tak więc brak pełnej symetrii w zakresie środków zaskarżenia od postanowień co do istoty sprawy wydawanych w postępowaniu nieprocesowym należy traktować jako zjawisko naturalne, wpisane w ustanowiony system zaskarżania orzeczeń.

W rozpoznawanym wypadku niejednolitość środków odwoławczych ma, oprócz historycznego, także uzasadnienie pragmatyczne; postanowienie o odmowie dopuszczenia do udziału w sprawie dotyczy części postępowania, które jest w toku, zatem wniesienie apelacji - uzasadnione w razie oddalenia wniosku i zakończenia sprawy w całości - powodowałoby w tym postępowaniu nadmierne oraz zbędne zahamowania. Z tych względów można zaaprobować tezę, że w takim wypadku zażalenie stanowi środek bardziej skuteczny i sprzyjający sprawności postępowania.

W konsekwencji, skoro postanowieniu odmawiającemu dopuszczenia zainteresowanego do udziału w sprawie należy przypisać cechy postanowienia dotyczącego istoty tej sprawy, kończącego postępowanie w sprawie w aspekcie podmiotowym - w odniesieniu do uczestnika zgłaszającego udział w sprawie - to wykładnia art. 398²² § 1 w związku z art. 510 § 1 k.p.c. nie może budzić wątpliwości; skarga na orzeczenie referendarza sądowego o odmowie dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie jest dopuszczalna.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.